

MAKRO - MIKROEKONOMIE

PENÍZE A JEJICH ROLE V EKONOMICE, INFLACE

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

PENÍZE A JEJICH ROLE V EKONOMICE, INFLACE

- v rámci přednášky se **dozvíte**:
 - se seznámíte s **genezí peněz**, jejich **funkcí a motivy jejich držby**,
 - pochopíte **roli bankovního sektoru** při vytváření nabídky peněz,
 - dozvíte se, jaké **faktory ovlivňují množství peněz v ekonomice**
 - a budete umět vysvětlit problémy spojené se vznikem **krátkodobé a dlouhodobé rovnováhy na trhu peněz**,
 - pochopíte, co je **inflace** a jaký má vliv na ekonomiku,
 - seznámíte se s **formami, příčinami a důsledky inflace**,
 - poznáte možnosti **protiinflační politiky**
 - a na závěr poznáte vliv **důchodové politiky** na cenovou stabilitu.

Literatura:

- TULEJA, P., NEZVAL, P., MAJEROVÁ. **Základy makroekonomie**. Praha: BizBooks, 2012. ISBN 978-80-265-0007-0, ss. 99-128

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

VZNIK PENĚZ A JEJICH FUNKCE V EKONOMICE

- **naturální směna:** směna zboží za zboží.
- problémy naturální směny:
 - **dosažení oboustranné shody**, tj. musí se najít dva spotřebitelé, kteří požadují a nabízejí zboží toho druhého
 - a **nutnost rozhodnout, v jakém poměru směniti**, když jen výrobci jsou schopni stanovit, jakou oběť podstoupí, aby se směna uskutečnila, tedy kolika jednotek svého zboží se vzdají proto, aby získali jednotku zboží, které potřebují,
- **transakční náklady směny:** čas potřebný na směnu, energie věnovaná na smlouvání a dohadování a konečně i riziko, že získám zboží, které momentálně nepotřebuji s tím, že jej udám v budoucnu
- **peníze:** zvláštní zboží, které jsou všichni ochotni přijímat a směňovat za ně své zboží.
- **peněžní směna** se stala impulsem k prohlubování specializace a dělby práce.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

VZNIK PENĚŽ A JEJICH FUNKCE V EKONOMICE

- formy peněz:
 - *statky*, které byly přijímány v blízkém okruhu,
 - *kovové peníze*
 - a *papírové peníze*, a to nejprve v podobě *bankovek* a následně také v podobě *státovek*.
- **období zlatého standardu (80. léta 19. století – 1971)**: období v němž je zlato používáno jako platební prostředek,
- vývojové fáze období zlatého standardu:
 - *standard zlaté mince (80. léta 19. století – 1914)*,
 - *standard zlatého slitku (1918-1925)*: *slitek* vážil 12,4 kg (400 trojský uncí zlata)
 - a *standard zlaté měny (1926-1971)*: zlatou mincí byla britská libra a americký dolar.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

VZNIK PENĚZ A JEJICH FUNKCE V EKONOMICE

- funkce peněz:
 - **prostředek směny:** peníze umožňují úsporu času, který by jinak lidé strávili vzájemným směňováním zboží (úspora transakčních nákladů) a dále umožňují specializaci,
 - **účetní jednotka:** zavedení peněz znamená, že každé zboží může mít jen jednu cenu. Hodnota každého zboží je tak vyjádřena určitým množstvím peněžních jednotek.
 - **uchovavatel hodnoty:** peníze umožňují překlenout čas mezi příjmem důchodu a jeho spotřebou → **likvidita:** snadnost a rychlost převedení aktiv na peníze.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

VZNIK PENĚZ A JEJICH FUNKCE V EKONOMICE

- **peněžní zůstatek:** ta část důchodu, již nesměníme za potřebné statky a služby.
- motivy držby peněz:
 - *transakční motiv,*
 - *opatrnostní motiv*
 - a *spekulační motiv.*
- formy peněžních zůstatků:
 - *oběživo*, tj. bankovky a kovové peníze
 - *bezhotovostní peníze*, nebo-li depozita na požádání a termínované vklady.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

BANKOVNÍ SOUSTAVA

- **banky** jsou **finanční zprostředkovatelé**, kteří na trhu peněz shromažďují volné peníze jako vklady a na druhé straně je poskytují zájemcům. Za vklady poskytují banky úrok a za půjčené peníze úrok přijímají.
- zjednodušená **rozvaha (balance) banky**:
 - **aktiva**: poskytnuté úvěry a cenné papíry (např. dluhopisy)
 - **pasiva**: přijaté vklady (depozita).

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

4-1: ROZVAHA SINGULARIA COMMERCE BANK (MIL. SNL)

Aktiva		Pasiva	
hotovost	2.000	závazky vůči klientům:	
pohledávky vůči centrální bance		– depozita na požádání	6.800
– povinné rezervy	700	– termínová depozita	3.000
– přebytek rezerv	80	– úsporová depozita	1.500
úvěry (poskytnuté)	6.000	ostatní závazky	1.000
cenné papíry	3.000	vlastní kapitál	800
hmotná aktiva	900	nerozdělený zisk	80
jiná aktiva	500		
celkem	13.180		13.180

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ**

BANKOVNÍ SOUSTAVA

- cílem banky je *maximalizace zisku*, kterou dosahuje:
 - jednak *operacemi v rámci bilance*, tj. přijímáním vkladů a půjčováním
 - a jednak *operacemi mimo bilanci*, nebo-li poplatky za zprostředkování platebního styku, poskytování záruk aj.
- *bankovní peníze (depozitní či žirové peníze)* jsou peníze, které je možné dále půjčit. Množství půjčovaných peněz je dáno velikostí rezerv, které jsou banky povinny udržovat u centrální banky. Rozdíl mezi vklady a rezervami je možné použít k poskytování úvěrů nebo na nákup cenných papírů.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

4-2A: TVORBA BANKOVNÍCH PENĚZ V SINGULÁRII (SNL)

Singularia Commerce Bank (banka č. 1)			
aktiva		pasiva	
rezervy	100	vklady	1.000
půjčky	900		
Celkem	1.000	celkem	1.000

SNG Bank (banka č. 2)			
aktiva		pasiva	
rezervy	90	vklady	900
půjčky	810		
Celkem	900	celkem	900

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

4-2B: TVORBA BANKOVNÍCH PENĚŽ V SINGULÁRII (SNL)

Bankovní systém (celkem)			
aktiva		pasiva	
rezervy	1.000	vklady	10.000
půjčky	9.000		
celkem	10.000	celkem	10.000

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

BANKOVNÍ SOUSTAVA

- ***jednoduchý peněžní multiplikátor (m)*** je ukazatel, jenž udává o kolik se změní hodnota depozit, změní-li se hodnota rezerv o jednu jednotku. Multiplikátor vyjadřuje vztah mezi přírůstkem depozit a přírůstkem rezerv:

$$m = 1/r$$

- kde: r – podíl rezerv z depozit (%)
- ***přírůstek depozit:***

$$\Delta D = m \cdot \Delta R$$

- ΔD – přírůstek depozit
- ΔR – přírůstek rezerv
- vliv peněžního multiplikátoru je oslabován ***úniky peněz z bankovního systému***, např. když si vypůjčovatel ponechá peníze doma v hotovosti.

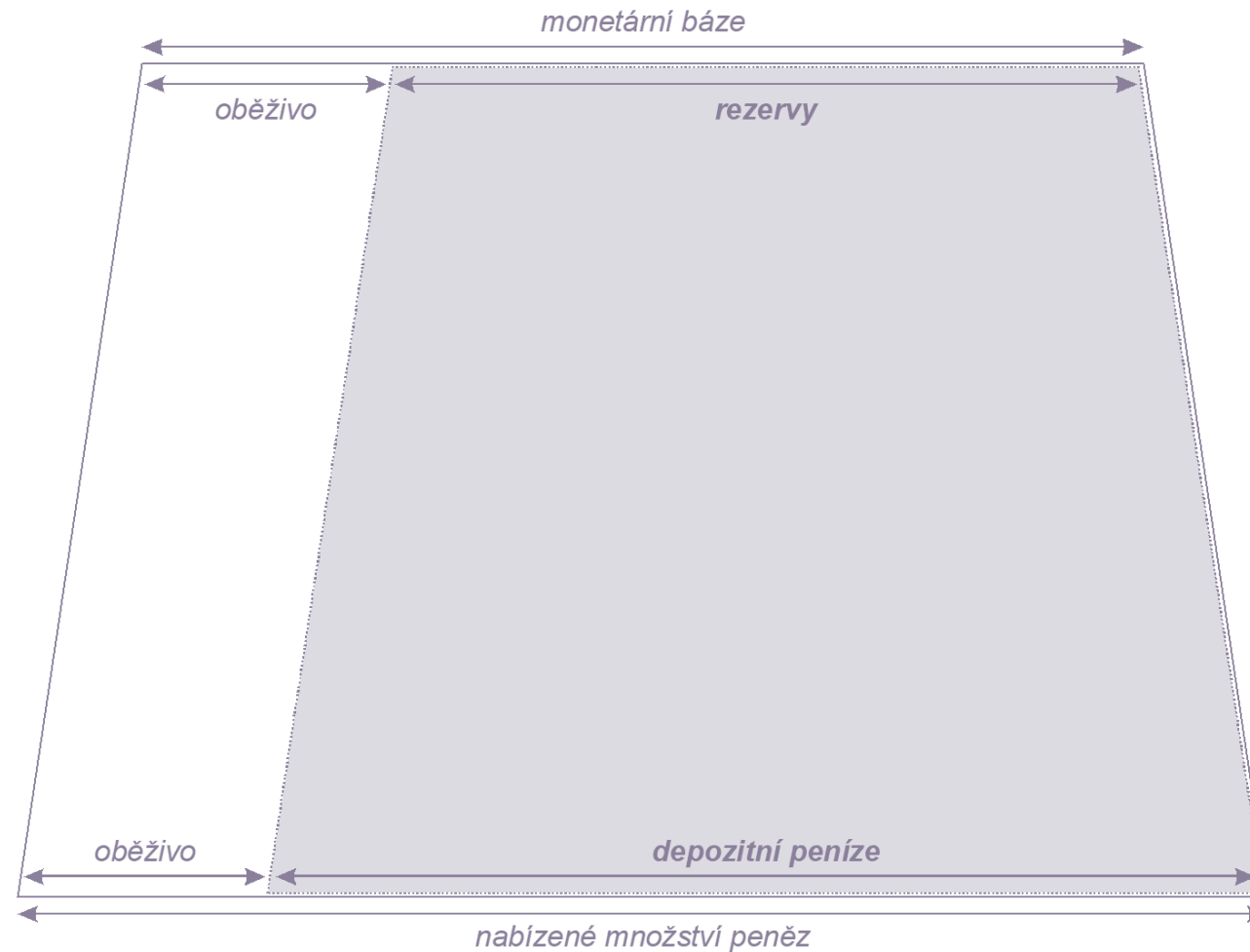
PENĚŽNÍ ZÁSoba A JEJÍ ZMĚNY – ROLE CENTRÁLNÍ BANKY

- **centrální banka** je bankou, která se zaměřila na regulaci množství peněz v ekonomice.
- centrální banka vznikla z **emisní banky**, tj. banky, která byla buď státní institucí nebo soukromým subjektem na nějž byla převedena měla práva a povinnosti spojené s emisí peněz.
- **monetární báze (mocné peníze)** je celkový objem rezerv komerčních bank držených na účtu u centrální banky a celkové množství oběživa.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

4-1: VZTAH MONETÁRNÍ BÁZE A NABÍDKY PENĚŽ

PENĚŽNÍ ZÁSoba A JEJÍ ZMĚNY – ROLE CENTRÁLNÍ BANKY

- kontrola rezerv se uskutečňuje nepřímo, a to prostřednictvím:
 - *operací na volném trhu*, které představují nákup, nebo prodej cenných papírů na sekundárním trhu centrální bankou,
 - *regulací míry rezerv*,
 - či *změnou diskontní sazby*.
- nesolventnost bank pak může vyvolat *útok na banku*, kdy vkladatelé ztratí k bance důvěru a chtějí ihned vybrat všechny své vklady. Centrální banka zde figuruje jako „*věřitel poslední instance*“.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

PENĚŽNÍ ZÁSoba A JEJÍ ZMĚNY – ROLE CENTRÁLNÍ BANKY

- peněžní agregáty:
 - **agregát M_0** , jehož součástí je oběživo,
 - **agregát M_1** , tedy oběživo (bez hotovosti na pokladnách bank) plus jednodenní vklady,
 - **agregát M_2** , zahrnující agregát M_1 plus vklady s výpovědní lhůtou do tří měsíců a vklady se splatností do dvou let,
 - **agregát M_3** , který obsahuje agregát M_2 plus dluhové cenné papíry se splatností do dvou let plus podílové listy fondů peněžního trhu plus repo operace
 - a **agregát L** , který zahrnuje některé druhy dluhových dlouhodobých cenných papírů.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

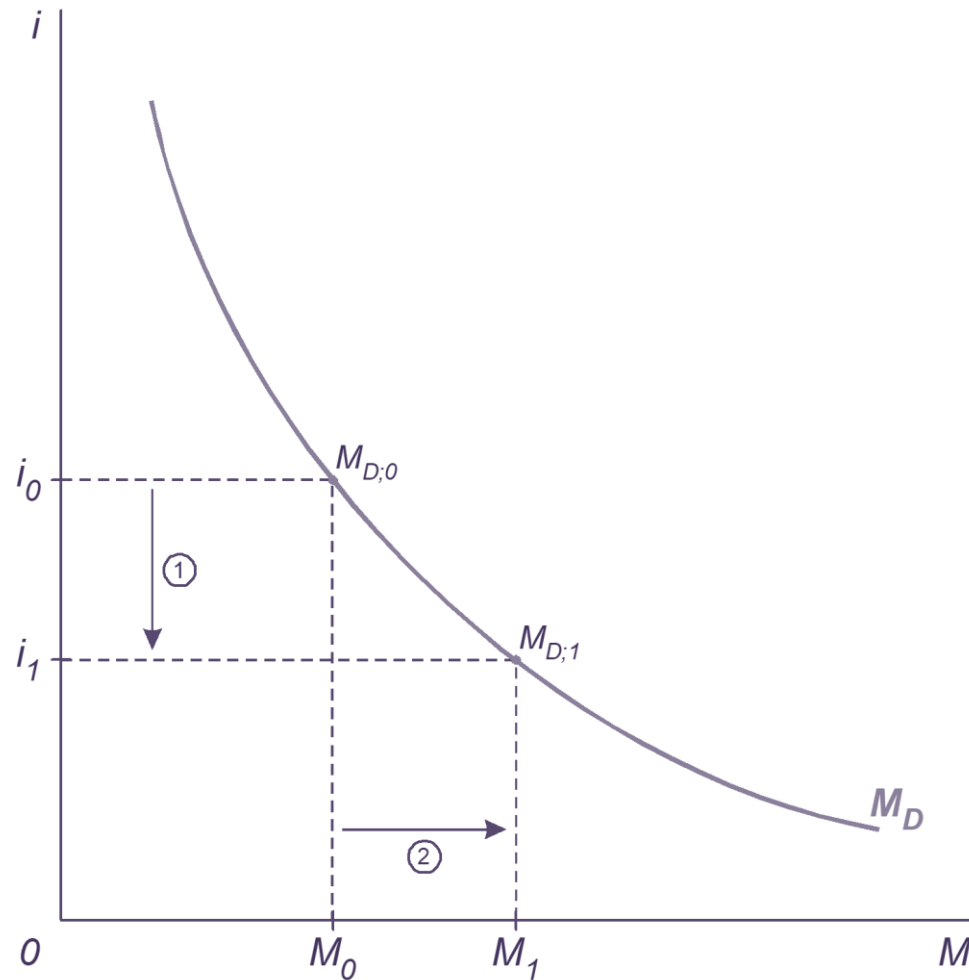
ROVNOVÁHA NA TRHU PENĚŽ

- *poptávka po penězích (M_D)* pak představuje množství peněz, které jsou subjekty ochotny držet při dané úrokové sazbě.
- *náklady držby peněz*, jimiž jsou *obětovaný úrok nebo zisk*, o které přicházíme tím, že peníze držíme, místo abychom je vložili do jiných aktiv nebo investic.
- *úroková míra (i)* je cenou peněz.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

4-2: POPTÁVKA PO PENĚZÍCH

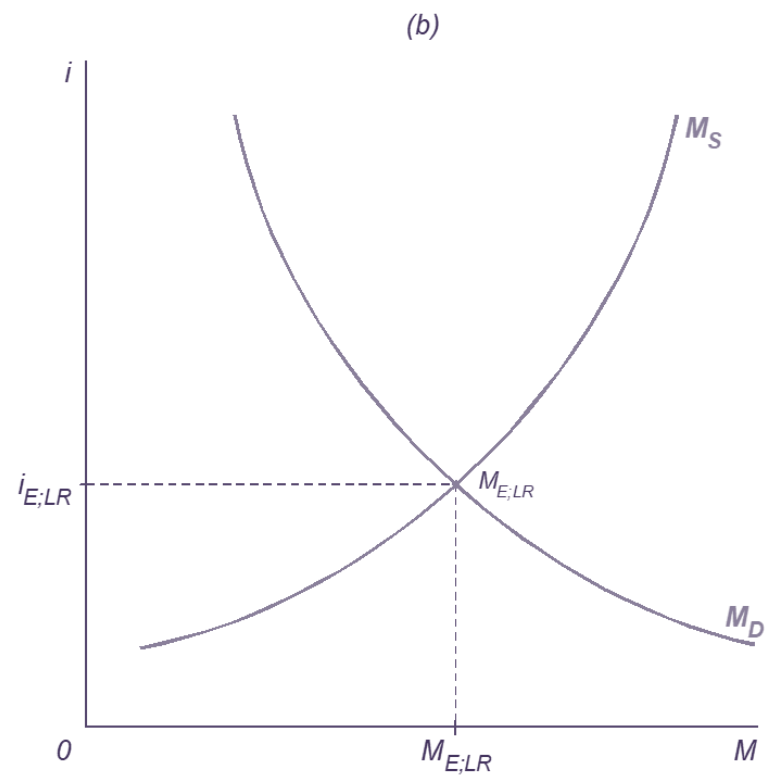
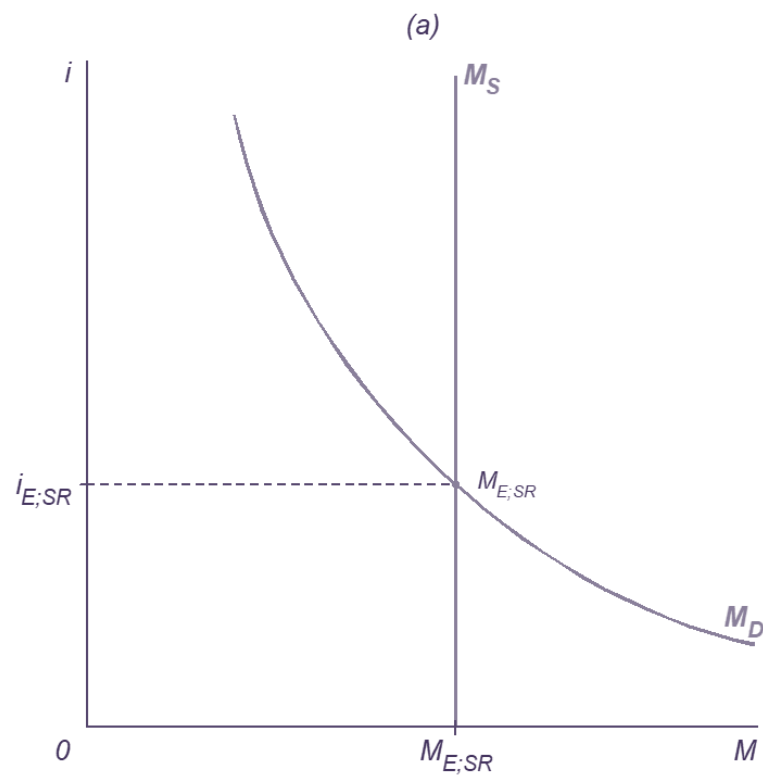
ROVNOVÁHA NA TRHU PENĚŽ

- k posunu křivky poptávky dochází mění-li se výše:
 - *reálného hrubého domácího produktu,*
 - *cenová hladina,*
 - či dochází-li k *inovacím v oblasti platební styku.*
- **nabídka peněz (M_S)** představuje velikost peněžní zásoby, kterou při daných úrokových sazbách nabízí bankovní systém.
- **rovnováha na trhu peněz** nastává tehdy, když se poptávané množství peněz rovná nabízenému množství tedy peněžní zásobě. V případě rovnováhy je třeba rozlišovat mezi:
 - **krátkodobou rovnováhou**, kdy je nabídka peněz neelastická, tj. křivka nabídky je svislá
 - a **dlouhodobou rovnováhou**, kdy je křivka nabídky peněz je nabídková křivka rostoucí.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

4-3: ROVNOVÁHA NA TRHU PENĚŽ V KRÁTKÉM (A) A V DLOUHÉM OBDOBÍ (B)

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

ROVNOVÁHA NA TRHU PENĚŽ

- *klasická teorie peněz*: vychází z předpokladu, že peníze slouží jen k transakčním účelům.
- *rovnice směny*:

$$M.V = P.Y_r$$

- M – množství peněz
- V – rychlost oběhu peněz
- Y_r – reálný důchod

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

ROVNOVÁHA NA TRHU PENĚŽ

- potřebné množství peněz:

$$M = (P \cdot Y_r) / V$$

- rychlost obrátky peněz:

$$V = (P \cdot Y_r) / M$$

$$V = HDP_n / M$$

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

ROVNOVÁHA NA TRHU PENĚŽ

- **neoklasičtí ekonomové** předpokládali, že v krátkém časovém období jsou změny rychlosti oběhu peněz, stejně tak jako změny produktu, tak malé, že je lze zanedbat a jak rychlost oběhu peněz, tak produkt lze považovat za konstantní:

$$M = P$$

- **jednoduchá kvantitativní rovnice peněz**, již lze interpretovat tak, že změny množství peněz odpovídají změnám cenové hladiny.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

ROVNOVÁHA NA TRHU PENĚŽ

- *monetaristická teorie peněz* vychází z toho, že rychlost oběhu peněz se mění, ale mění se předvídatelným způsobem, což znamená, že je stabilní:

$$M = k_M \cdot P \cdot Y_r \text{ resp. } M = k_M \cdot HDP_n$$

- *Marshallův koeficient* či také *cambridgeský koeficient* (k_M) je převrácenou hodnotou rychlosti obratu peněz:

$$k_M = 1/V$$

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

ROVNOVÁHA NA TRHU PENĚŽ

- **faktory ovlivňují rychlost oběhu peněz**, resp. Marshallův koeficient:
 - **úroková sazba**, kdy držba peněz přináší určitý prospěch, ale i náklady (růst úrokové sazby vede k růstu V a poklesu k_M),
 - **očekávaná míra inflace** (růst inflace představuje růst alternativních nákladů držby peněz a tím zvyšuje V a snižuje k_M),
 - **frekvence výplaty mezd** (čím kratší je období mezi výplatami peněz, tím méně peněz potřebují domácnosti držet a tím více klesá V a roste k_M).

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

TYPY INFLACE A JEJÍ DOPADY NA CHOVÁNÍ EKONOMICKÝCH SUBJEKTŮ

- **inlace** – vzestup cenové hladiny \Rightarrow kupní síly peněz,
- typy inflace:
 - **otevřená**: vzestup cenové hladiny a změna cenových indexů,
 - **potlačovaná**: zablokování vzestupu cen,
 - **skrytá**: zhoršení kvality výrobků, pseudoinovace, nedochází ke změně cenových indexů

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

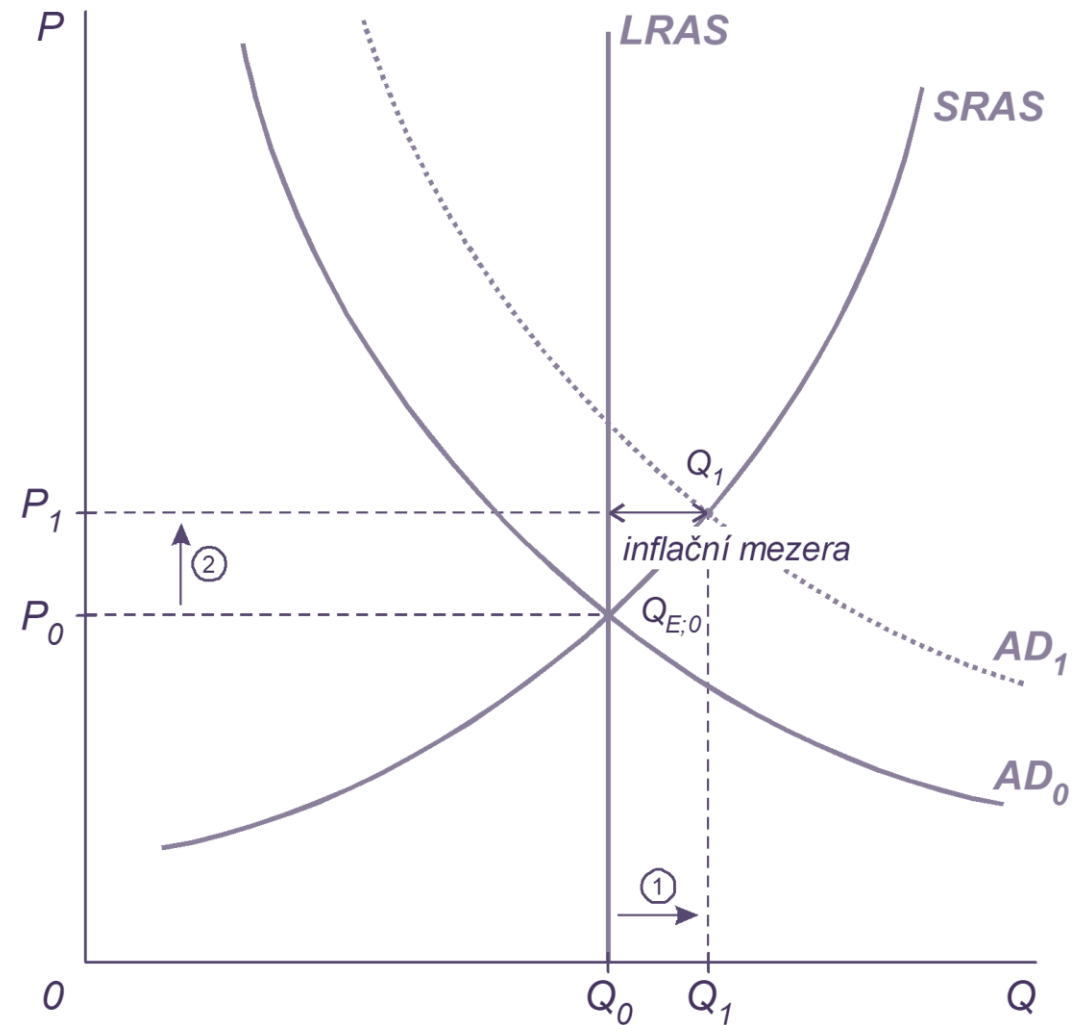
TYPY INFLACE A JEJÍ DOPADY NA CHOVÁNÍ EKONOMICKÝCH SUBJEKTŮ

- typy inflace dle *intenzity působení*:
 - **mírná**: do 10 %, roste nominální i reálný produkt,
 - **pádivá**: od 10 do 1.000 %, klesá kupní síla, dolarizace či euroizace ekonomiky,
 - **hyperinflace**: nad 1.000 %, peníze přestávají plnit své funkce, naturální směna a rozvrat ekonomiky,
- **dezinflace**: snižování míry inflace.
- typy inflace dle *očekávání ekonomických subjektů*:
 - **očekávaná**: úpravy obchodních smluv, indexace mezd → **setrvačná inflace**,
 - **neočekávaná**: cenový skok.

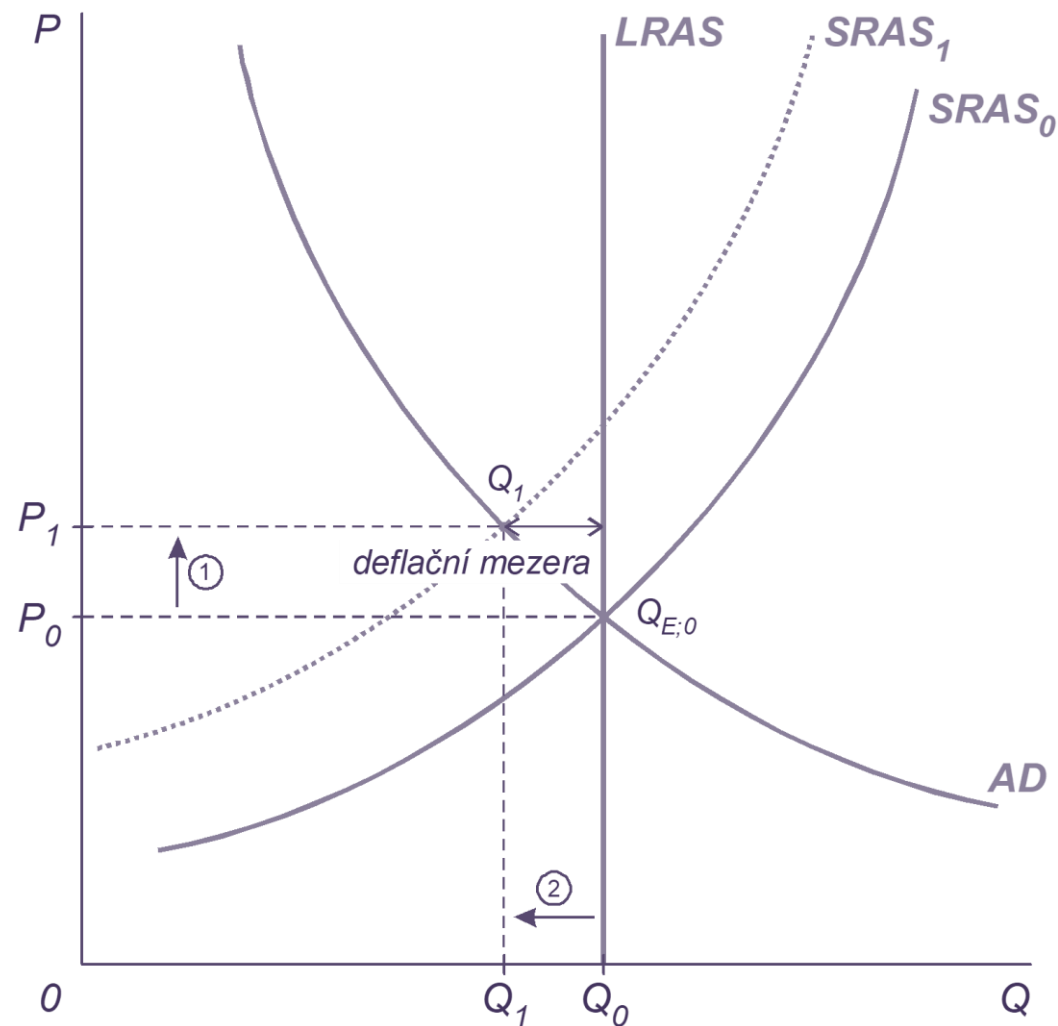

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

5-1: INFLACE TAŽENÁ POPTÁVKOU

5-2: INFLACE TAŽENÁ NABÍDKA

DOPADY INFLACE NA EKONOMIKU

- typy inflace:
 - **nevyrovnaná:** dochází ke změně relativních cen,
 - **vyrovnaná:** nedochází ke změně relativních cen.
- různé případy:
 - **inflace anticipovaná a současně vyrovnaná:** nemá na produkt a jeho rozdělení vliv,
 - **inflace anticipovaná a současně nevyrovnaná:** přerozdělovací efekty → redistribuce důchodů od věřitele k dlužníkům, deformace daňového systému, vzestup úrokových sazeb, postižení fixních platů,
 - **inflace neanticipovaná a současně vyrovnaná:** skok v cenách,
 - **inflace neanticipovaná a současně nevyrovnaná:** nejhorší typ → cenové šoky v 70. letech 20. století.

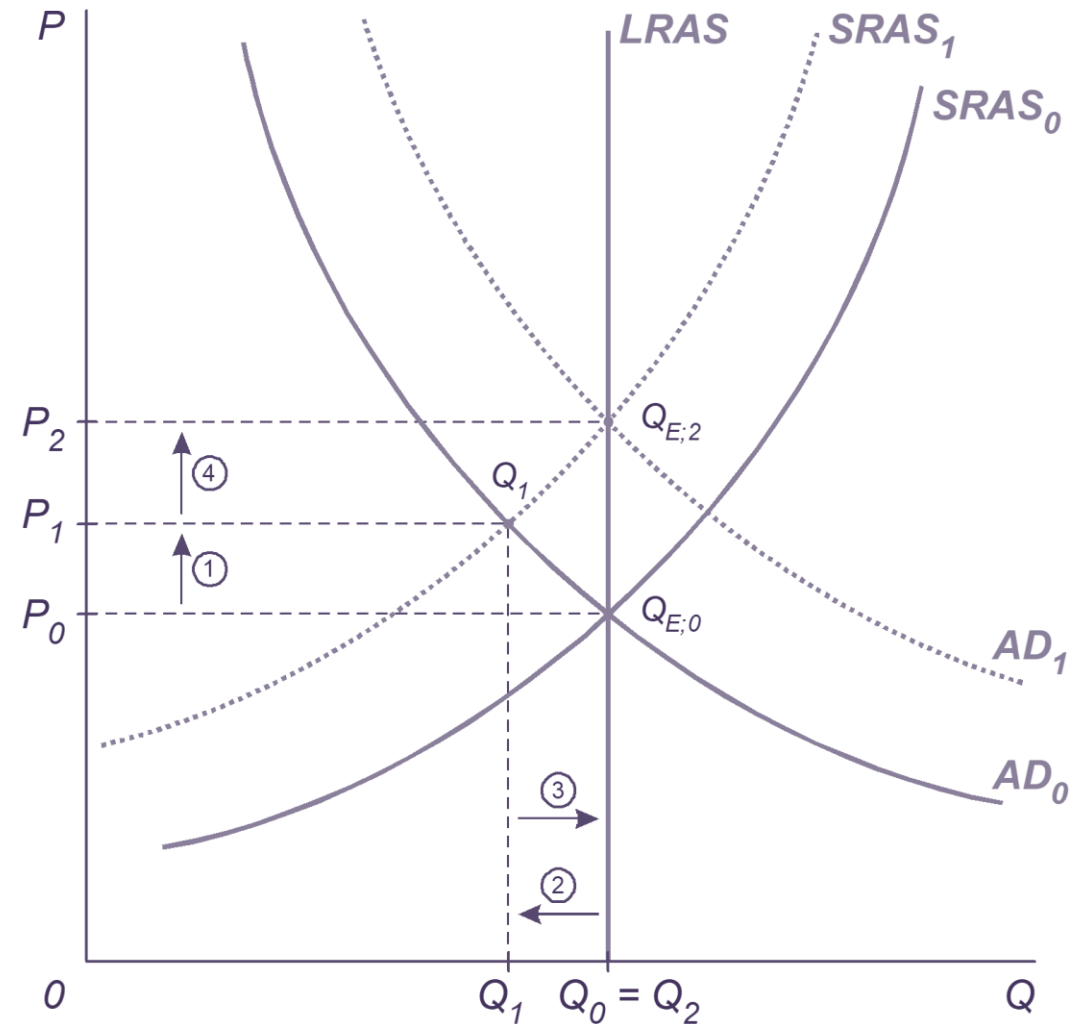
DOPADY INFLACE NA EKONOMIKU

- **stagflace:** vysoká inflace při nulovém růstu produktu,
- **slumpflace:** vysoká inflace při poklesu produktu,
- **inflační spirála:** nejčastěji spirála mzdy-ceny,
- **deflace:** pokles cenové hladiny.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

5-3: INFLAČNÍ SPIRÁLA

PROTIINFLAČNÍ POLITIKA

- **indexace:** mechanismus, který do všech smluv zahrnuje přizpůsobení se změnám cenové hladiny,
- **důchodová politika:** ovlivňuje rozdělení důchodů v ekonomice a je zaměřena na udržení souladu mezi vývojem zaměstnanosti a cenové hladiny,
- **forma:**
 - dobrovolné omezování cen a mezd podnikateli a odboráři,
 - přímá regulace cen a mezd vládou
 - a zdanění mezd rostoucích rychleji než růst produktivity práce.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ